

Ivana Vidović Bolt

Hrvatski i poljski povijesno i prostorno obilježeni frazemi kojima se izriče vrijeme¹

1 Uvod

Prostor-vrijeme kao fizikalni pojam uveden je 1905. godine, povezuje se s Einsteinom i njegovom teorijom relativnosti koja objedinjuje prostor i vrijeme za razliku od Newtonove teorije koja prostor i vrijeme razdvaja kao dvije neovisne kategorije (HE, <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=50718>).

Vrijeme i prostor dvije su apstraktne kategorije koje se između ostaloga razlikuju i mogućnošću poimanja jer vrijeme, za razliku od prostora, ipak teže poimamo (Opašić 2011: 65). Pojedine frazeološke sveze također objedinjuju prostor i vrijeme na različite načine, katkad povezujući obje kategorije, a katkad je istaknuta samo jedna od njih.

2 O odabranim hrvatskim i poljskim temporalnim frazemima

U središtu zanimanja ovoga rada dva su hrvatska frazema rječnički potvrđena i u najnovijem Hrvatskom frazeološkom rječniku (2014): *za Kulina bana i puno (mnogo) je vode proteklo* <Savom, rijekom i sl.> te njihovi ekvivalenti u poljskom jeziku *za króla Ćwiczka i dužo (wiele) wody* <w *Wiśle*> *upłynęło*.

Posebnost odabranih frazema je u tome što upućuju na vrijeme, a povezani su s određenim prostorom. Iako po svome značenju frazemi nisu spacijalni, nego vremenski, prostor je u njima uočljiv, prepoznatljiv i specifičan. Odabrani su jer su odraz upravo kulturološki uvjetovanih specifičnosti prostora na kojima se rabe i stoga što su u poljskom jeziku u uporabi frazemi s kojima su podudarni na formalnom, leksičkom i značenjskom planu – *za króla Ćwiczka i dužo (wiele) wody* <w *Wiśle*> *upłynęło*.

1 Rad je nastao u okviru projekta *Komparativnoslavističke lingvokulturalne teme* (KOMPAS, 2131) koji je odobrila Hrvatska zaklada za znanost (voditeljica red. prof. dr. sc. Neda Pintarić).

2.1

Hrvatski frazem *za Kulina bana* rabi se u značenju ‘nekoć davno, u davnini, u dubokoj prošlosti’:

Sve ono što smo proživljavali u vrijeme Informbiroa današnjim se naraštajima čini da se događalo za Kulina bana (HFR, 2014: 272)

*Misle da se bez mobitela i kompjutora živjelo za Kulina bana.*²

Frazem je motiviran razdobljem vladavine bana Kulina³ (oko 1170–1204), vladara bosanske srednjovjekovne države krajem 12. i početkom 13. stoljeća, vremenom obilježenim političkom stabilnošću te gospodarskim prosperitetom Bosne vidljivim ponajprije u razvoju rudarstva i jačanju trgovačkih veza (Fink 2007: 241, Kovačević-Kojić 1989: 48, Vasung 2015: 85). Dokumentom nazvanim Povelja Kulina bana, napisanim bosančicom i upućenim dubrovačkom knezu Krvašu 29. kolovoza 1189. godine, ban Kulin je knezu i svim dubrovačkim građanima omogućio trgovinu bez plaćanja carinskih troškova i slobodno kretanje (HE, <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=34526>). Godine 1197. ban je otvorio rudnike željeza i dopustio Dubrovčanima da u njima rade. To razdoblje podrobno opisao je benediktinac Mavro Orbini, hrvatski pisac, povjesničar i ideolog u djelu *Kraljevstvo Slavena* (*Il Regno degli Slavi*) napisanom na talijanskom jeziku. Tekst Povelje, povijesnog dokumenta koji predstavlja ugovor sa zakletvom (Klaić 1989: 45), napisan je, paralelno uz latinski tekst, zapadnom ćirilicom, uz glagoljicu i latinicu, hrvatskim narodnim pismom. Prijepisi Povelje sačuvani su u tri primjerka od kojih su dva dostupna u Državnom arhivu u Dubrovniku, a treći je primjerak ukraden u 19. stoljeću i nalazi se u Sankt-Peterburgu.

Dragana Mršević-Radović (2008: 78, prema Vasung 2015) piše o mogućnosti drugačije motiviranosti toga frazema i to kulenom, kobasicom koja se u Dubrovniku naziva kuljen. Takvu pretpostavku temelji na činjenici da se u starijim zapisima mogu pronaći oblici pisanja vlastitog imena i Kuljen i Kulin i dovodi u vezu sa slavenskom tradicijom da se božanstvima nadijevaju imena prema jelima.

S obzirom na zapise povjesničara o ugledu koji je uživao ban Kulin, mišljenja smo da je upravo ta povijesna ličnost u pozadinskoj slici frazema *za Kulina*

2 Primjere uz koje nije naveden izvor sastavila je autorica članka.

3 Unatoč podatcima na različitim mrežnim stranicama da je ban Kulin bio hrvatskoga podrijetla, nismo uspjeli pronaći pouzdanu potvrdu u relevantnoj znanstvenoj i stručnoj literaturi. N. Klaić (1989: 89) opovrgava navode da je ban Kulin bio bliži rođak bana Borića, prvoga poznatog bosanskog vladara, a možda i njegov sin.

bana kao i frazema *od Kulina bana <i dobrih dana>* 1. ‘od davnih (pradavnih) vremena, iz duboke prošlosti’, 2. ‘izdaleka, s velikim uvodom’. U tim su frazemima vlastito ime i titula također u inverziji (Fink 2007: 241).

S obzirom da su ustaljene desemantizirane sveze u sastavu kojih su ime i titula vladara Kulina zastupljene i u drugim jezicima – bosanskom i srpskom – opravdanim smatramo zaključak Ane Vasung (2015: 99) da »pripadaju dijelu južnoslavenskog kruga«.

S frazedom *za Kulina bana* na značenjskom i strukturnom planu podudaran je i poljski frazem *za króla Ćwieczka* ‘jako davno’. Kralj Ćwieczek izmišljeni je lik, a sam leksem *ćwieczek* znači ‘čavlič, mali čavao’.

Kiedy Francuzi i Niemcy taplali się w najohydniejszym despotyzmie, u nas za króla Ćwieczka na glebie kmiecej gminy zakwitł prawdziwy kwiat demokracji. (<http://www.nkjp.pl/poliqarp/nkjp1800/query/87/>)

[...] brakuje także nowoczesnych szkoleń, a te, które są, posługują się metodami stosowanymi za króla Ćwieczka, ja je określam »terrorem« albo »ścianą płaczu« [...] (<http://www.nkjp.pl/poliqarp/nkjp1800/query/25/>)

Kandydat nie bierze niestety pod uwagę, że wszystkie pokrewne, wybrane przez niego kierunki są pokrewnie oblegane. Plan drugi, chyba najbardziej sensowny: zdawać na wymarzony (czytaj: oblegany) wydział i asekurować się, składając papiery na kierunek, który z mody wyszedł za króla Ćwieczka. (<http://www.nkjp.pl/poliqarp/nkjp1800/query/81/>)

Osim frazema *za króla Ćwieczka*, u rječnicima je registrirano još nekoliko frazeoloških sveza u sastavu kojih je kralj Ćwieczek. Njima se opisuje daleka prošlost – *za czasów króla Ćwieczka* ‘jako davno, davnih godina’, *czasy króla Ćwieczka* ‘jako daleka prošlost koja se smatra primitivnom i tehnički zaostalom’, ali i nešto staromodno, ono što je izišlo iz uporabe: *coś pamięta <czasy> króla Ćwieczka* – ‘jako je staro (nemoderno, arhaično) što, izišlo je iz uporabe što’ i *jak za króla Ćwieczka* ‘1. staromodno, neaktualno, 2. jako davno’. Prema potvdama u Nacionalnom korpusu poljskog jezika (Narodowy Korpus Języka Polskiego) najzastupljeniji je frazem dvodijelne poredbene strukture *jak za króla Ćwieczka*. Strukturno su podudarni i frazemi koji su već rjeđe u uporabi: *za króla Świerszczka* (Žuravlev 2010), te *za króla Gwoździka* (NK I: 400), *za króla Leszka* (NK II: 194) i *za króla Sobka* (NK III: 144) (Mokienko 1974).

2.2

Hrvatski frazem *puno (mnogo) je vode proteklo <Savom, rijekom i sl.>* kao i poljski ekvivalent *dużo (wiele) wody <w Wiśle> upłynęło* i sl. značenja

‘puno je vremena prošlo, trebalo je mnogo vremena *za što*’ odraz su ujedno i »vodoravne relacije« (Pintarić 2010: 65). Oba su frazema po svojoj strukturi frazemske rečenice nastale frazeologizacijom slobodnih veza. Hrvatski se frazem često rabi uz prilog *već* ili *otada, od onda, od kada, otkako* itd., a poljski uglavnom uz priložne oznake *od czasu gdy, od momentu jak* i sl.

Već je mnogo vode proteklo Savom otkad sam se doselila u Zagreb.

Otad je mnogo vode proteklo Savom, izgrađeni su i mostovi preko nje, a automobilska je industrija dosegla stupanj razvoja na kojem smo danas. (<http://www.automotorisport.hr/clanak/ovjes-bitni-ali-zanemareni>)

Wiele wody w Wiśle upłynęło... – od czasu gdy ostatnio odwiedzałem poczekalnię. (<http://demotywatory.pl/1666265/Wiele-wody-w-Wisle-uplynelo>)

U korpusima i na mrežnom pretraživaču ovjereni su frazemi istoga značenja, ali nerijetko s imenom neke druge rijeke na što ukazuje i rječnički zapis frazema u kojem su komponente *Savom* i *rijekom* fakultativne. To upućuje na zaključak da je »struktura frazema u pravilu veoma čvrsta« (Menac 2007: 11) te da mogućnost da se »jedna sastavnica može zamijeniti sinonimom [...]« (Menac 2007: 12) ne utječe na promjenu značenja.

Izbor hidronimske sastavnice uglavnom je određen prostorom na kojem obitavaju govornici, odnosno prostorom uz koji je vezan određeni događaj.

Već je puno vode proteklo Dravom od vremena kad sam upoznao Cikače-drvodjelce, još aktivne radnike, rezbare u »kućnoj radinosti«. (http://aktualno.hr/novosti/43889_Nakon+duge+bolesti+preminuo+umjetnik+Ivan+Cikac.html#VMJHaValmFI)

Ako je riječ o maloj ili manje poznatoj rijeci, uz ime rijeke katkad stoji i pridjevska izvedenica grada ili mjesta kroz koje rijeka protječe:

Dugogodišnji posjetitelji festivala Ethnoambient poznaju Kries od samih početaka kad su postavu činili Mojmir Novaković, ujedno i idejni začetnik festivala Ethnoambient, Ivo Letunić i Krešimir Oreški. Od tada je puno vode proteklo solinskom Rikom. (<http://www.ethnoambient.net/izvodjaci/16-Kries>)

Već izdvojeni primjeri potvrđuju postojanost određene sheme po uzoru na koju nastaje niz modificiranih frazema istoga značenja i iste slike. Modifikacije nisu samo leksičkog karaktera (ne mijenja se samo ime rijeke), nego mogu biti i strukturnog odnosno sintaktičkog karaktera pa su tako u primjeru

Naši su stari, časni križ nam dali, čuvali za nas što su mogli i znali, puno je proteklo Neretve vode dok su sanjali, žedni slobode. (<http://www.hskzrinjski.info/ima-nesto-vrijednije-od-zlata/>)

dvije imenice – ime rijeke i opća imenica voda u genitivu, a do inverzije je došlo u uobičajenom sintaktičkom redosljedu i to zbog rime. Zamjetan je i uzvišeni stil kojim se evociraju povijesni događaji i činjenice. Rijeka Neretva, u antičko doba nazivana Naron, Narenta i Nestos, izvire na nadmorskoj visini od 1095 metara pokraj sela Luka, jugoistočno od Zelengore u Bosni i Hercegovini, a ulijeva se u Jadransko more u blizini Ploča. Od 1992. godine delta rijeke (ihtiolološko-ornitološki rezervat) pod zaštitom je UNESCO-a.

Po uzoru na spomenutu shemu moguć je nastanak i sveze suprotnoga značenja ‘nije prošlo puno vremena, nije trebalo mnogo vremena *za što*’ odnosno ‘malo je vremena prošlo’. Takvo je značenje frazema u kojima je priložna sastavnica *mnogo (puno)* zamijenjena prilogom *premalno* odnosno *trochę* u poljskom ili je pak glagolska sastavnica s negacijom:

Premalo je vode proteklo Savom i Dunavom od vremena kada je taj isti Toma bio četnički vojvoda, Šešeljev zamjenik i desna ruka. (<http://www.portal.hr/komentari/komentatori/194619/Kako-je-Toma-Nikolic-porazio-samog-sebe.html>)

Nije puno vode proteklo Savom, a djeca su već odrasla i napustila školske klupe.

Trochę wody w Wiśle upłynęło od poprzedniego materiału Adama o Turcji (Obiektywna Lodz, <https://www.facebook.com/obiektywna?fref=nf>)

U poljskim su rječnicima najzastupljeniji frazemi *ileś wody w Wiśle upłynie* i *dużo (sporo, wiele) wody w Wiśle upłynie* u značenju ‘proći će mnogo vremena’ nakon kojih uglavnom slijede prilozi *nim, zanim, aż* (dosl. prije nego, prije nego što...).

*Pewnie jeszcze **dużo wody upłynie w Wiśle**, zanim wiele osób zrozumie, że władza jest dla społeczeństwa, a nie odwrotnie.* (<http://www.nkjp.pl/poliqarp/nkjp1800/query/0/>)

*Myśle, że jako obserwatorka sceny politycznej i partyjnie niezrzeszona, mogę śmiało Panom Politykom powiedzieć - MARNE SZANSE PANOWIE, **WIELE WODY W WIŚLE UPŁYNIĘ**, NIM KTOKOLWIEK WAM UWIERZY. I zapewniam, że nie mam na myśli różnych miernych i wiernych, głuchych i zaślepionych zwolenników.* (http://nkjp.uni.lodz.pl/ParagraphMetadata?pid=2558eb2603ac3831e8e3d526a1f0803d&match_start=141&match_end=161&wynik=8#the_match)

Kraće razdoblje u budućnosti opisuje se frazemom *trochę wody w Wiśle upłynie*:

*Niech **trochę wody w Wiśle upłynie** to spróbują to zrobić.* (http://nkjp.uni.lodz.pl/ParagraphMetadata?pid=24e22deb0a1d3eaec26a8de302948ebe&match_start=6&match_end=33&wynik=1#the_match)

U hrvatskom se jeziku također mogu pronaći primjeri u kojima je glagolska komponenta analiziranog frazema u futuru:

Još će puno vode proteći Savom prije nego se svi Gunjanci vrate u svoju dom. (<http://www.kroativ.at/hr/clanak/reportaze/fotoreportaza-gunja-dva-mjesecanakon-poplave-260>)

Još će Savom puno vode proteći dok seriješimo jada i bijede koja nas je pogodila. (<http://www.glas-slavonije.hr/260335/11/Devet-mjeseci-ocaja-Ljudi-se-smrzavaju-u-kontejnerima-kasni-gradnja--kuca>)

S obzirom na duljinu toka rijeke Save kao i broj mostova iznad nje česte su sveze u sastavu kojih je Savski most:⁴

Puno će još vode proteći ispod savskog mosta kad se jedan meksički nogometaš približi Rafi. (<http://www.index.hr/black/clanak/rafa-marquez-greskom-upao-u-reprezentaciju-a-17-godina-poslije-postao-mit/756159.aspx?mobile=false>)

Navođenje imena više rijeka neupitno je primjer frazeološke igre, ali može biti i pokazatelj intenzifikacije opisa dugog proteklog razdoblja:

Ponovno su se na jednom mjestu okupile Belupove ekipe iz Makedonije, Kosova, Srbije te BiH. Vardarom, Neretvom i Savom je proteklo puno vode, a neke su stvari ostale iste: žed za znanjem, radoznalost za nove spoznaje, želja za razmjenom iskustva i druženje. (<http://www.belupo.hr/Default.aspx?sid=6474>)

Iako su u rječničkom zapisu hrvatskog frazema komponente *Savom* i *rijekom* fakultativne, uporaba frazema s hidronimskom sastavnicom intenzivira sliku, ne utječe na značenje, ali itekako naglašava duljinu proteklog vremena i pridonosi vizualizaciji duljine toka određene rijeke.

3 Umjesto zaključka

Dva opisana podudarna para frazema dijele ciljnu domenu – VRIJEME, ali se međusobno razlikuju u izvornoj domeni. Prvi par frazema – *za Kulina bana* i *za króla Čwieczka* – motiviran je konceptualnom metaforom VRIJEME JE ČOVJEK, dakle, izvorna je domena ČOVJEK. Izvorna domena drugoga para frazema *puno (mnogo) je vode proteklo* <*Savom, rijekom* i sl.> i *dužo (wiele) wody* <*w Wiśle*> *upłynęło* i sl. je VODA. U osnovi tih dvaju frazema je konceptualna metafora VRIJEME JE VODA.

4 Uglavnom nije riječ samo o mostu koji se naziva Savski most, nego o bilo kojem mostu sagrađenom nad rijekom Savom.

Riječ je dakle o frazemima koji povezuju određeni prostor i vrijeme i to kroz izvornu domenu koja je uobičajeno »tipično poznata, fizička, konkretna« (Šarić 2007: 97) i ciljnu, apstraktnu domenu.⁵ Frazemi dijele simboliku vode, metaforu toka rijeke izjednačenog s vremenskom prolaznošću, a supstitucija hidronimske sastavnice odraz je geografskog prostora na kojem se frazem rabi.

Za razliku od frazema za *Kulina bana*, motiviranog stvarnom povijesnom ličnošću, poljski je frazem motiviran izmišljenim likom. Iako je ban Kulin bio vladar u Bosni, frazem se veže uz hrvatski kontekst upravo zbog fakultativnog dijela koji odražava odnos između bana Kulina i Dubrovčana kao i njihov doživljaj razdoblja njegove vladavine.

Drugi se par međusobno razlikuje komponentom *rijeka* te imenom – Sava odnosno Wisła.

Oba su para analiziranih frazeoloških jedinica potvrde ustaljenih frazeoloških shema (svojevrsnih modela⁶ ili obrazaca) koje susrećemo i u drugim jezicima, a što određuje i njihov internacionalni status:

češki: za *krále Cvrčka*, za *krále Holce* (*když byla za grešli ovce*), za *Marie Teremtete*,

ruski: *при царе Горохе*, *при царе Копиле* (*Косаре*), *жил-был царь Ботым* (*Тофым* apod),

slovački: *starého Kakoň kráľa*, za *Kuruca kráľa*, za *Kuruca sveta*,

švedski: *på kung Orres tid*,

ukrajinski: *i za царя Тимка*, za *царя Томка*, za *царя Панька*, za *царя Хмеля*.

O internacionalnom statusu modela frazema *puno (mnogo) je vode proteklo* <*Savom*, *rijekom* i sl.> i *dužo (wiele) wody* <*w Wisle*> *upłynęło* i sl. također svjedoče frazemi u drugim europskim jezicima u sastavu kojih je »nacionalno-specifična« (Vasung 2015: 110) hidronimska komponenta:

bosanski: *mnogo je vode proteklo Miljackom*,

mađarski: *sok víz lefolyik (még) a Dunán valameddig*,

makedonski: *многу вода (ке) истече (протече) по Вардар*,

slovački: *veľa vody pretieklo dolu <Dunajom>*.

U sastav bugarskih frazema nije uključena hidronimska sastavnica – ime rijeke: *многу вода истече* (*це истече*) i *колко вода истече* (*це истече*), a značenje

5 U okviru konceptualne metafore utvrđuju se dvije domene (izvorna i ciljna) između kojih dolazi do preslikavanja na temelju sličnosti (usp. Žic-Fuchs 1991, Stanojević 2013) što omogućuje da se jedna kognitivna domena razumijeva pomoću druge.

6 Modelom ih naziva Vasung (2015: 110).

je vezano uz prošlo i buduće vrijeme (Vasung 2015: 110). Valja spomenuti i temporalne frazeme drugih jezika u sastavu kojih se ne pojavljuje ime rijeke niti sam leksem *rijeka* nego komponenta *most*. Riječ je o sinonimnim frazemima u pozadinskoj slici kojih je velika količina vode protekla ispod mosta izgrađenog iznad rijeke čije je ime katkad i komponenta frazema, ali ne uvijek (Vasung 2015: 110):

hrvatski: *mnogo je vode proteklo ispod mosta*,
 češki: *uplynulo hodně vody <pod mostem>*,
 engleski: *much (a lot of) water has passed under the bridge*,
 njemački: *Seitdem ist viel Wasser den Bach heruntergeflossen*,
 poljski: *dużo wody przepłynęło pod mostem*,
 ruski: *много воды утекло <с тех пор>*,
 slovenski: *vmes je pod savskim mostom preteklo veliko vode*,
 talijanski: *molta acqua è passata sotto i ponti*,
 ukrajinski: *багато води утекло*.

Iako se navedeni frazemi međusobno razlikuju ne samo hidronimskom sastavnicom, koja nije uvijek u sastavu frazema, nego katkad i pozadinskom slikom mosta, riječ je o shemi koja je bliska govornicima europskih jezika i o svezama koje se mogu promatrati u okviru ekvivalencijske tipologije.

Zadržimo li se na kontrastivnoj analizi rječničkog oblika hrvatskih i poljskih frazema i pritom zanemarimo različitost antropocentričnih i hidronimskih sastavnica, možemo ustanoviti da su frazemi *za Kulina bana* i *za króla Ćwieczka te puno (mnogo) je vode proteklo <Savom, rijekom i sl.>* i *dużo (wiele) wody <w Wiśle> upłynęło* i sl. visoko podudarni odnosno potpuno ekvivalentni frazemi (Fink 1994, Dobrovol'skij 2011). Ključan je kriterij koji Dobrovol'skij (2011: 10) naziva temeljnom slikom (»imagery basis«) a to su, dakle, osoba tj. vladar i rijeka, neovisno o različitim imenima.

Te su razlike odraz kulturoloških, povijesnih i/ili geografskih specifičnosti svojstvenih prostoru na kojima se rabe budući da frazemi dijele istu strukturu i identično – temporalno značenje. Upravo zbog toga, unatoč nacionalno specifičnim obilježjima, ti se frazemi ne svrstavaju među one koji zadaju glavobolje prevoditeljima i frazeografima jer su međusobno zamjenjivi neovisno o pojedinim različitim sastavnicama (nema tzv. leksičkih praznina).

Analizirani frazemi specifične su frazeološke jedinice koje su odraz posebnosti prostora na kojima se rabe, ali i primjer tzv. shematiziranih frazema, nastalih po uzoru na strukturni model potvrđen u brojnim drugim jezicima, a što je vidljivo iz navedenih primjera.

Izvori i literatura

- DOBROVOL'SKIJ, Dmitrij, 2011: Cross-linguistic equivalence of idioms: does it really exist? Antonio Parnies, Dmitrij Dobrovol'skij (ur.): *Linguo-Cultural Competence and Phraseological Motivation*. Baltmannssweiler: Schneider Verlag Hohengehren GmbH. 7–24.
- FINK, Željka, 1994: *Adjektivni frazeologizmi u ruskom i hrvatskom jeziku*. Doktorska disertacija. Zagreb.
- FINK, Željka, 2007: Hrvatski priložni frazemi *dan* i *noć* i njihovi ekvivalenti u drugim jezicima. Dana Baláková, Peter Ďurčo (ur.): *Frazeologické štúdie V*. 239–250.
- GOŠIĆ, Nevenka, 1989: Sto pedeset godina publikovanja i proučavanja Povelje bana Kulina. Asim Peco (ur.): *Osamsto godina Povelje bosanskog bana Kulina 1189–1989*. Sarajevo: Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine. 45–56.
- KLAIĆ, Nada, 1989: *Srednjovjekovna Bosna. Politički položaj bosanskih vladara do Tvrtkove krunidbe (1377 g.)*. Zagreb: Grafički zavod Hrvatske.
- KOVAČEVIĆ-KOJIĆ, Desanka, 1989: Kulinova povelja i bosansko-dubrovački odnosi. Asim Peco (ur.): *Osamsto godina Povelje bosanskog bana Kulina 1189–1989*. Sarajevo: Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine. 37–44.
- HE = *Hrvatska enciklopedija*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Zagreb. URL: www.enciklopedija.hr (17. 3. 2015).
- HFR 2014 = Menac, Antica, Fink Arsovski, Željka, Venturin, Radomir, 2014: *Hrvatski frazeološki rječnik*. Zagreb: Naklada Ljevak.
- MENAC, Antica, 2007: *Hrvatska frazeologija*. Zagreb: Knjigra.
- MOKIENKO, Valerij M., 1974: Problémy krále Holce: historie - nebo jazyková hříčka? *Naše řeč*, 57/1. URL: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=5740>.
- MRŠEVIĆ-RADOVIĆ, Dragana, 2008: *Frazeologija i nacionalna kultura*. Beograd: Društvo za srpski jezik i književnost.
- NK I-III 1974 = Krzyżanowski, Julian, 1974: *Nowa księga przysłów i wyrażen przysłowiowych polskich*. Warszawa: PIW.
- OPAŠIĆ, Maja, 2011: Prilog analizi kategorije vremena i prostora u hrvatskoj frazeologiji. *Lahor* 11. 65–87.
- PINTARIĆ, Neda, 2010: *Pragmatični svijet osjetilnosti*. Zagreb: FF press.
- SF 2003 = *Słownik frazeologiczny*. 2003. Alicja Nowakowska (red. naukowy). Wrocław: Wydawnictwo Europa.
- SKORUPKA, Stanisław, 1985: *Słownik frazeologiczny języka polskiego A–P*. Warszawa: Wiedza Powszechna.
- SKORUPKA, Stanisław, 1985: *Słownik frazeologiczny języka polskiego R–Ż*. Warszawa: Wiedza Powszechna.
- STANOJEVIĆ, Mateusz-Milan, 2013: *Konceptualna metafora: temeljni pojmovi, teorijski pristupi i metode*. Zagreb: Srednja Europa.
- ŠARIĆ, Ljiljana, 2007: Konceptualizacija vode u idiomatskim izrazima. *Književna smotra* 39/3. 95–103.

- VASUNG, Ana, 2015: *Bugarski i hrvatski priložni frazemi s prostornim i vremenskim značenjem*. Doktorska disertacija (rukopis). Zagreb.
- ŽIC-FUCHS, Milena, 1991: *Znanje o jeziku i znanje o svijetu*. Zagreb: Odsjek za opću lingvistiku i orijentalne studije Filozofski fakultet.
- Žuravlev = ЖУРАВЛЕВ, Анатолий Федорович, 2010: Кто такой царь Горох? *Русская речь*. No 2. С. 111–115.